

KİTAP İNCELEMESİ – 2

Hazırlayan: Sibel TAŞKIN*



İSTİF ÇAĞI

Yazar:

James WALLMAN

İstif Çağı, (Stuffocation)

(çev.) Senem Karagözoğlu, Aytaç Özgören,
İstanbul: Doğan Novus, 2018, 324 s.

ISBN: 9786050956771

Öz

İstif Çağı olarak Doğan Kitap tarafından dilimize çevrilen (Aralık 2018) kitabın orijinal adı: *Stuffocation* (2013, 2015), "Stuffocation" İngilizce stuff (eşya) ve suffocate (boğulmak) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır.

20. yy'da materyalizmin insanlara dayattığı birçok değer olmuştur. Tüketim ve tüketim kültürü, tüketim toplumu, sosyal bilimlerin sıkça incelediği kavramlar arasına girmiştir. Kitap, kapitalizm ve tüketicilik kavramlarının getirdiği sorunlara birçok yönden bakmaktadır. Çözüm olarak da "deneyimciliği" (experientializm) ön plana çıkarmaktadır. Kitap genel olarak, içinde bulunduğumuz çağı anlatan, faydalı bilgileri içeren, fütüristik bir yaklaşıma sahiptir. Toplumun materyalizme verdiği önemden uzaklaşarak nasıl deneyimciliğe doğru yöneleceğini konu almaktadır. İnsanların mutluluğu materyal şeyler yerine yaşadıklarında ve tecrübelerinde araması gerektiği ve deneyimcilik kavramının önemi vurgulanmaktadır. Bu genel çerçevede dâhilinde 324 sayfadan oluşan kitap, dört ana kısımdan ve her kısımda farklı sayıda alt bölüm olmak üzere toplam on dört alt bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmada, James Wallman'ın "*İstif Çağı*" adlı kitabı, sosyal bilimler bakış açısıyla, kitap incelemesi olarak ele alınmıştır. Kitabın akıcı bir anlatımı vardır. Kitapta çok sayıda kişinin birikim ve bilgisinden de faydalanılmış ve okuyucuya aktarılmıştır.

* Uzman, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Edirne, Türkiye, E-posta: sibeltaskin@trakya.edu.tr, [ORCID https://orcid.org/0000-0003-3308-0417](https://orcid.org/0000-0003-3308-0417)

Bilgiler, durumu analiz eden vaka incelemeleri (örnek olaylar) ile sunulmuştur. Kitabın bitiminde kendinizi analiz etme araçları yer almaktadır. Bununla amaçlanan, kitapta yer alan deneyimcilik çabalarının hangi alanlara odaklanması gerektiğini tespit etmektir. Notlar başlığı altında kitapta yer alan atıf niteliğinde örneklendirmelere ait kaynaklar yer almaktadır. İnceleme kapsamında giriş bölümünde; yazarın kitabı yazarken neyi amaçladığı ele alınmış ve biyografisine yer verilmiştir. Analiz ve değerlendirme bölümünde, kitabın bölümlerinin tanıtımı ve sosyal bilimler bakış açısı ile bağlantılı olarak değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde; genel olarak ortaya koyduğu ana tema ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: James Wallman, Tüketim, Tüketim Kültürü, Tüketim Toplumu, Deneyimcilik

Stuffocation

Abstract

The original title of the book, which was translated into our language by Doğan Book as İstif Çağı (December 2018): Stuffocation (2013, 2015), "Stuffocation" is a combination of the words English stuff (suffocate) and suffocate.

There were many values that materialism imposed on people in the 20th century. Consumption and consumption culture has become one of the areas frequently examined by social sciences. The book looks at the problems brought by the concepts of capitalism and consumerism in many ways. As a solution, it emphasizes "experientialism". The book generally has a futuristic approach that tells the age we are in and contains useful information. It is about how to move away from the importance that society gives to materialism and how to turn towards experientialism. Emphasis is placed on the importance of the concept of empiricism that people should seek happiness in their experiences and experiences instead of material things. Within this general framework, the book, consisting of 324 pages, consists of four main chapters and a total of fourteen chapters, each with a different number of sub-chapters.

In this study, James Wallman's book "The Age of Hoard" was handled from the perspective of social sciences to make a book review. The book has a fluent expression. In the book, the knowledge and knowledge of many people were also used and transferred to the reader. The information is presented in case studies (case studies) that analyze the situation. At the end of the book, there are tools to analyze yourself: the aim is to identify the areas in which the experiential efforts in the book should focus. And, under the heading of notes, there are references to cited examples in the book. Within the scope of the review, in the introduction section; what the author intended while writing the book was discussed and his biography was included. In the analysis and evaluation section, the sections of the book are introduced and evaluated in connection with the social sciences perspective. In the conclusion section; The main theme that he has presented in general is discussed and evaluated.

Keywords: Consumption, Consumption Culture, Consumption Society, Experientialism

1. Giriş

James Wallman gazeteci, trend tahmin uzmanı, konuşmacı ve yazardır. GQ, New York Times, TF için yazılar kaleme alan Wallman, Absolut, BMW, Burberry ve Nike gibi markalara danışmanlık yaptı; T3 dergisinde fütüroloji makaleleri yazdı, The Future

Laboratory' nin editörlüğünü yaptı. Oxford Üniversitesi'nde Klasik Diller ve University of the Arts London' da Gazetecilik mastırı yaptı. Kitap, çarpıcı bir hikâye ile başlıyor. Ryan Nicodemus'un "içinde yataktan başka hiçbir şey bulunmayan bir odada uyanmasıyla başlayan bir hikâye aslında bu bir deneydir. Nicodemus 28 yaşında ve hali vakti yerinde bir gençtir. Çok çalışması, harcaması ve ne kadar kazanırsa kazansın, ne kadar satın alırsa alsın karşılığında mutluluk elde edememesi üzerine bir deneye başlıyor. Evindeki tüm eşyaları lazım olacağı durumda çıkarmak üzere kutulara ve poşetlere koyuyor. Deneyin onuncu gününden sonra neredeyse hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavıyor. Yeteri kadarına sahip olduğuna ikna olduktan sonra da tüm gereksiz şeylerden kurtulmaya karar veriyor ve daha az mal varlığı ile yeni bir hayata başlıyor. Bu çarpıcı hikâye girişinden sonra, yazar şöyle ekliyor: *İstif Çağı, henüz adı konmamış olmasına rağmen günümüzün en vahim deritlerinden birinin hikâyesi*. Nicodemus ve Fields Milburn'ün her sene daha az eşyayla yaşamak hakkında yazdıklarını yayınladıkları blog ve kitaplarının iki milyon kişiye ulaşması, *Eşyaların Hikâyesi (The Story of Stuff)* isimli filmin internet üzerinden on iki milyon kişi tarafından izlenmiş olması gibi, deneyin odak noktasına ait hikâyeleri olan birkaç örnekle yazar kitaba devam ediyor. Siyaset Bilimci Ronald Inglehart'ın incelediği altı ülkede (Birleşik Krallık, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika) 1970'lerden beri insanların maddiyata yaklaşımlarını araştırdığına da yer veriliyor. Araştırma gösteriyor ki; her beş kişiden dördü maddeci yaklaşımlar göstermektedir. Siyaset bilimcilerin o zamandan beri 50 ülkede yaptıkları benzer araştırmalara göre daha az maddeci hale geliyoruz. Yazar, insanların günümüzde daha az maddeci hale geldiğini, her iki kişiden birinin materyalist yaklaşım sergilediğini, insanların yarısının artık post-materyalist olduğunu da Inglehart'dan aktarıyor. Yazar kitabında farklı bakış açılarından örnekler vererek ilerliyor. Siyaset bilimci, filozof, psikolog, çevrebilimci, nüfus bilimci, sosyal bilimci, ekonomist, teknoloji uzmanı, sonrasında da kendi görüşünü ekleyerek devam ediyor. James Wallman, kitabın giriş bölümünde kendini bir kültür tahmincisi olarak yorumluyor ve ekliyor; *on yılı aşkın bir süredir trendleri analiz ediyor ve sosyal değişimi tahmin ediyorum. Bu çalışmalar sırasında, toplumumuzu taşıyan üç temel sütunda çatlaklar oluşmaya başladığı, benim için açık bir hale geldi: Kapitalizmin kapsayıcı yapısı, tüketimcilik uygulaması ve hepsinin altında yatan değerler sistemi olan maddecilik. Kapitalizm ve tüketimcilik karşıtı hareketler ya da teknolojinin her şeyi çözeceği gibi diğer çözümlere baktığımda hiçbir czip ve gerçekçi gelmedi. Hepsi de fazla basit göründü. Sanki yapısal sebeplerle mücadele etmek yerine çatlakları örtmeye çalışıyorlar ya da sorunun bir kısmını çözüp gerisini görmezden geliyorlardı. Dolayısıyla kendi çözümümü oluşturmaya, insana dair sezgilerimi ve yıllardır uyguladığım analitik becerilerimi daha iyi bir yol bulmak için kullanıp kullanmayacağımı görmek istedim*. Her toplum zaman içinde değişime uğrar. Temel nedenleri arasında teknolojiye yaşanan değişimler ve gelişim ya da toplumlararası etkileşim gösterilebilir. Nitekim büyük dönüşümün başlangıcı Sanayi Devrimi'nin aracasında da teknolojik değişim yatmaktadır. 1990'lardan beridir de bilgisayar ve internet teknolojileri ekonomiden boş zaman endüstrisine kadar geniş alanlarda etki yaratmıştır (Zencirkıran, 2017:9).

Yazar, kitabın giriş bölümündeki deneye atıfta bulunarak, içinde yaşadığımız kapitalist sistemin maddeci tüketicilere dayandığını, Nicodemus gibi ilkin mülkiyet ve mülkiyet peşinde koşmanın bize statü, kimlik, anlam ve mutluluk verdiğini ancak artık pek de öyle olmadığını söylemektedir. Daha fazlanın daha çok mutluluk anlamına geldiğine olan eski inancımızı bırakıp yerine başka bir mutluluk denklemi oluşturmanın ve yaşama dair yeni bir manifesto yazmanın zamanının geldiğini söyleyerek deneyimciliğe yönelmemiz gerektiğini savunmaktadır. İnsanların bu sorgulamalarının bir kültür devrimi getireceğine inanmaktadır. İşimizi, gerçekte ihtiyacımız olmayan maddi varlıkların bedelini ödeyebilmek için yapmak zorunda olduklarımıza göre değil, yapmak

istediklerimize göre seçebilmemizin de böylece mümkün olacağını ve hatta hükümet politikalarının da değişmesi suretiyle GSMH ve ekonomiye olan ilginin azalacağını ve ilerlemenin yeni ölçütleri olacağını eklemektedir. Bu deneyimcilik süreci için, "nasıl ki 20. yüzyılda da atalarımız bir anda tutumlu olmayı bırakıp, müsrif tüketicilere dönüşmedi idilerse, deneyimcilik manifestosu da aynı şekilde hemen gerçekleşmeyecektir" ifadesinde bulunmaktadır. Yazar giriş bölümünün sonunda deneyimciliğe dair 20 sorudan oluşan bir test de sunmaktadır.

2. Analiz ve Değerlendirme

324 sayfadan oluşan kitap, dört ana kısımdan ve her kısımda farklı sayıda alt bölüm olmak üzere toplam on dört alt bölümden oluşmaktadır. Bir test bölümü ve kitabın sonlarında "Ek: Deneyimcinin yolu" başlığı ile deneyimciliğe yönelik öneriler bulunmaktadır. Bu araçların nasıl uygulanacağı hakkında ayrıntılı bilgiler ise <http://stuffocation.org/> adresinde verilmektedir (Wallman, 2018:273).

Birinci kısım: "Sorun: Eşyada Boğulmak": 21. yüzyılın dönümünde yaşamı anlamak isteyen sosyal bilimciler tarafından çokça araştırmalar yapılmıştır. "Maddeciliğin Karanlık Yüzü" adlı ikinci alt bölümde, yazar çevreye karşı sıradan bir kayıtsızlık geliştirildiğini söylemektedir, yani materyalizmin başka bir masum olmayan yanının sorgulanması gerektiğini söylemektedir. Örnek olarak Sessiz Bahar (Silent Spring) (1962) kitabı ve filmine atıf yapılmaktadır. Tüketimciliğin kontrolsüz başarısının bugün, ozon tabakası, bitki ve hayvan yok oluşu gibi sonuçlara yol açtığı vurgulanmaktadır. Yazar, sonrasında mutluluk kavramı üzerinde duran bir araştırmaya yön çevirmektedir. Örnek olarak, Richard Easterlin'in, daha fazlasının insanları mutlu edip etmediğini öğrenmek isteği araştırmasını paylaşmaktadır. Araştırmaya göre, ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler ile Hindistan, Brezilya gibi az gelişmiş ülkeler dâhil olmak üzere on dokuz ülkenin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ekonomik büyüme ve mutluluk verileri karşılaştırılmaktadır. Çıkan şaşırtıcı sonuçlara göre insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadarına sahip olduğu sürece mutluluğun milli gelir artışına göre çok da değişmediği ortaya konmaktadır. Yazara göre, ekonomistlerin azalan marjinal fayda, sosyologların hedonik kontrast etkisi olarak adlandırdığı bu ve benzeri sonuçlar, materyalizmin ikilemini özetlemenin bir yoludur. Kitapta sistemin doğal sonucu olan seri üretime de değinilmektedir ve maddiyatın, statülerimizin bir göstergesi olduğu, bize yararlı olduğunda bile getirdiği çözümlerden çok sorun yaratmaya eğilimli olduğu, çünkü bugünün meritokratik (liyakata dayalı) sisteminde sahip olunanlar bir başarı göstergesi iken, sahip olunmayanların aynı derecede başarısızlığa bir işaret olarak gösterildiğine dikkat çekilmektedir. Yazar, Psikolog Oliver James'in "Aşırı Zenginlik Hastalığı (Affluenza)" isimli kitabına atıfta bulunarak, seri üretim ve seri tüketimin en sonunda seri depresyona neden olacağını, bunu elbette hiç kimsenin ilerleme olarak adlandıramayacağını, kendi görüşleriyle de desteklemektedir. Statü kavramı, grup içindeki bireylerin prestijlerinin göstergelerini ifade etmektedir. Statü farklılıklarının nedenlerinden biri de liyakat ve katkıdır ki bu, bilgiye, eğitime ve uzmanlığa dayalı olarak grubun amaçlarını gerçekleştirme sürecinde yapılan katkının fazlalığı derecesinde grupta saygınlık bulmayı ifade etmektedir. 1980'ler sonrası siyasal, ekonomik, sosyal dönüşümlerle birlikte önceden mesleğe dayalı statüler önemli iken bunun yerini maddeye dayalı statüler almıştır. Artık saygınlığın yeni kaynağı daha fazla paraya sahip olmak ve gösteriş tüketimidir (Zencirkıran, 2017,88). Walman da neoliberalizm döneminin yaratmış olduğu tüketimciliği eleştirmektedir.

İkinci kısım: "Buraya Nasıl Geldik: Kullan-at Kültürünün Kökenleri": Bu kısımda reklamcılık üzerinden arzu yaratma işi yapıldığının altı çizilmektedir. Aşırı üretim ve aşırı tüketimin nasıl geliştiğinden bahsedilmektedir. 1800'lerin sonuna doğru 1865

Amerika'sında iç savaşın son bulmasının hemen ardından çiftçilik ve fabrikalar ülkeyi dönüştürmüştür. Yeni endüstriler ortaya çıkmıştır. İç savaştan sonraki altmış yılda nüfus üç katına çıkarak 35 milyondan 114 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde üretim miktarı 12 ila 14 kat artmıştır. Başka bir deyişle ABD sanayii, nüfustan dört kat daha hızlı büyümüştür. Artık imalat sanayileri, satabileceklerinden çok daha fazlasını üretmektedirler. Avrupalılar da yeniden kendi ihtiyaçlarından fazla yiyecek ve mal üretmeye başlamıştır. Hatta dönemin ABD Çalışma Bakanı, Amerikan halkının "ihtiyaç doygunluğu" noktasına geldiğini söylemiştir. Yazar, bu bilgilere yer verdikten sonra yeni tüketicilerin nasıl yaratılacağı meselesini ele almaktadır. Earnest Elmo Calkins'in ortaya attığı fikre göre, sanayi gitgide daha iyi ürünler üretmek yerine kısa ömürlü ürünler üretmeye odaklanmalıdır; dahası yeni tüketiciler de üretmelidir. Diğer bir fikir de tüketicilerin değişen tasarımlara arzu duymasını sağlamak olacaktır. Amerika, bu yenilikçi fikirlerle bozulması için yapılmış ürünlerin seri üretimine geçen ve eskiden sadece kullandıkları ürünleri artık kullanıp bitirecek tüketiciler yaratan bir sisteme geçmiştir.

Yazar, 20. yüzyılın başlarında karar verici mekanizmanın hükümetler, sanayiciler ve reklamcılar olduğu o dönemin reklamcılarının yeni çıkan kitle iletişim araçlarını kullanarak tüketici kitle üzerinde kitle mühendisliği yapmayı öğrendiğini belirtmektedir. Fakat sonra internetin ortaya çıkmasıyla, her şey birden bire değişmiştir. İnternet, farklı bir kapı aralamıştır. Önceden tepedeki azınlık aşağıya nasıl yön vereceğini belirlerken, artık durum farklılaşmaktadır. "Artık tüketicinin ne okuduğu, ne izlediği, ne düşündüğü ve ne istediği konusunda eskisi kadar kontrol sahibi değiller" saptamalarında bulunmaktadır. 1980'lerden itibaren yeni değerler sisteminin oluşturulması için medya önemli bir rol oynamaktadır. Medyanın kullandığı en önemli araçlardan biri de reklamlardır. Sürekli tüketimi pompalayan sistem, kullan-at mantığını hayatın her alanına yaymak istemekte, "tükettiğin kadar mutlusun mesajı" vermektedir. Günümüzde bu durumun bir benzeri de sosyal medya aracılığı ile yaşanmaktadır. Örneğin selfie'nin küresel bir yaygınlık kazanması selfie çubukları ve aksesuarlarının tüm dünyada ticari bir ürün olarak piyasaya çıkmasına sebep olmuştur (Zencirkıran,2018:108). Bu da üretim-tüketim ilişkisi ve yönlendirmesine günümüzden örnektir.

Üçüncü kısım: "Yol ayrımı: Daha İyi Bir Geleceğin Yol İşaretleri": Bu kısımda *ortalama rahatlık* kavramı ön plana çıkarılmaktadır. Buna göre, 20. yüzyılda kurulan sistemde insanların daha hızlı ve daha hızlı olmaları istenmektedir. Sistem tarafından sürekli, daha fazlasının daha iyi olacağı pompalanmaktadır. İnsanlardan asla yeterincesine sahip olmadıklarını düşünmeleri istenmektedir. Buna bağlı, insanlar daha fazla şey satın alabilmek için hayatlarının çok büyük kısmını feda etmektedir. Yazara göre eğer ortalama rahatlığı seçerseniz başka bir seçim yapma fırsatını kendinize vermiş olursunuz. Sonrasında aslında ortalama rahatlık fikrinin çok eskilere dayandığını ancak Sanayi Devrimi ile birlikte sanayiciler makineleri, fabrikaları ve zaman çizelgeleriyle insanları alıkoyarak, onları uzun saatler çalıştırmanın sonrasında kitlelerin başarıya karşı doğal eğilimlerini sömürmüştür. İnsanların çok çalışmaya ve çok tüketmeye şartlandırılmasının ortaya çıktığı döneme işaret edilmektedir. Yazar bu kısımda kendisi ile ilgili olarak "fütüristik yazar" tanımlamasından da beklenecek şekilde neler yapılabileceğine, dönüşümün nasıl yaşanacağına dair saptamalarda bulunmaktadır. Günümüzün etkili yazarlarından Standing'in bir tespitine göre de 21. yüzyılda Keynes, zengin toplumlarda insanların haftada on beş saatten fazla çalışmayacağını tahmin etmiştir. Onun öncesinde ise Marx, üretkenlik düzeyi insanın maddi ihtiyacını karşıladıktan sonra, geriye kalan zamanın insani yetileri geliştirmeye ayrılacağını söylemiştir. Moris *Hiçbir Yerden Haberler* ütopyik romanında, insanların stressiz ve kendi heveslerine yönelik yaşayabildiği bir gelecek tasvir etmektedir (1890). Bu yazarların hiçbirinin öngöremediği piyasa sisteminin önümüze getirdiği tükenmek bilmez tüketim

ve sınırsız büyüme dürtüsüdür (Standing, 2017:267). Yazar bu fikirler etrafında, bireylerin günümüzde sistemin kendilerine dayattıklarına karşı, "daha azıyla mutlu olabilirim" telkinini yaparak da değişimi başlatabileceklerini söylemektedir.

Dördüncü kısım: "Deneyimcilerin Yükselişi": Yazar bu bölümde de bir araştırmaya yer vermektedir: Boven ve Gilovich'in araştırmasına göre, deneyimler (yaptığımız şeyler) bizi sahip olduğumuz maddiyattan (sahip olduğumuz şeylerden) daha mutlu etmektedir. Yazara göre deneyimci insanlar, modern yaşamın maddi değerlerini reddetmekten ziyade bu eski değerlerin ötesine evrimleşen, ihtiyaç duydukları şeylere sahip olmaktan memnunken maddi şeylerde anlam, statü ya da mutluluk bulmayı ummayan insanlardır. Yazar, sonrasında bu değişimin "4 Saatlik Hafta" (The 4 Hour Work Week) kitabının yazarının da işaret ettiği gibi günümüzde pazartesiden-cumaya gidilen iş kavramının dönüşümünde etkili bazı noktalara örnekler vermektedir. Deneyimcilik nasıl oluyor da sosyal statü göstergesi olarak kullanılmaya başlıyor sorusuna yanıt ararken, bunun için insanların sosyal ağları kullandıkları sonucuna varmaktadır. Wallman, deneyim dünyasında yaşamının "iş" in geleceğini değiştireceği konusuna da değinerek devam ediyor: "Nerede ve nasıl çalıştığımızın yanı sıra ne kadar çalıştığımız da gelecekte değişecektir. Odak noktamız eşya ve tüketimden kaydıkça, işte daha az zaman harcamayı ve daha çok serbest vakit geçirmeyi tercih edeceğiz. Daha uzun tatiller, daha az iş saati ve daha kısa iş haftalarının gelecektir." Kitabın son bölümü Wallman'ın manifestosu niteliğindedir. Nasıl daha az tüketerek, daha çok deneyimci olarak toplum ve kültür dönüşümünden geleceğimize dair pratikte uygulanabilecek önerilere yer verilmektedir.

3. Sonuç

Tüketim kavramı, kapitalizmin sevdiği bir kavramdır ve kapitalizmin o meşhur çarklarının dönmesini sağlayan şeylerden biri de tüketici bireyler yaratmaktır. Neoliberalizmle serbest piyasa ekonomisi, medya ve reklamlar yoluyla tüketilecek şeyleri arzu artırıcı şekilde pazarlamaktadır. Tüketim hakkında düşünmeye, önemini vurgulamaya yönelik bir çabanın sonucunda ortaya çıkan kitap, yalnızca konuya ilgi duyan bir okur kitlesine değil, sosyal bilimler alanında çalışmalar yürüten okuyucuya da yanıtlarını arayacağı soruların yerlerini işaret etmesi bakımından hitap etmektedir. Vaka ve kaynaklar düşünüldüğünde, çalışmaya hangi perspektiflerden bakılabileceğine ilişkin de kitap okuyucuya rehberlik edecektir. Yazar, vaka incelemeleri ile kitabı ilgi çekici kılmıştır.

Bu kitabı tercih etmemi sağlayan unsurlar, tüketim kültürünün ve kapitalizmin farklı yönlerinin toplumu nasıl dönüştürdüğüne, gelecek toplum kurgularına duyduğum ilgi ve postfordizm ve neoliberalizm sonrası toplumların hızlı gelişimine duyduğum meraktır. Kitabın içeriğini bir cümle ile özetlemem gerekirse, toplumların değişip dönüşmesi bireylere bağlıdır ve bireylerin deneyimciliklerini artırmalarının yolunu bulmaları, ihtiyaç fazlası olan her şeyden uzaklaşmalarından geçmektedir. Kitabın zayıf yönleri, tekrara düşülmüş alanların çok olması olarak gösterilebilir. Kitabı okuduktan sonra çıkarımlarına destek veren notlar bölümündeki kaynaklara ve ilişkili kaynaklara destek veren görüşlere de mutlaka bakılması çok faydalı olacaktır. Kitap, günümüz insanının girdiği ekonomik, sosyolojik, psikolojik, kültürel açmazlara çıkış noktaları oluşturması açısından sosyal bilimlerle ilgilenenlere katkı niteliğinde kaynaklardan oluşmakta, aynı zamanda yazarının da dediği gibi kendi manifestosunu ilan etmektedir. Okuyucunun ileri okuma ve araştırmalarına rehberlik etmektedir. Yazar, kitabın son bölümde kitap boyunca felsefi, sosyolojik, ekonomik, psikolojik olarak yaklaşılacak konulara dair pratik niteliğinde kendi önerilerini vererek de katkı sunmuştur.

KAYNAKÇA ve İLERİ OKUMA

CARSON, R. (1962). *Silent Spring*, Boston: Houghton Mifflin; Cambridge, Mass.: Riverside Press.

CSIKZENTMIHALYI, M. (2004). Akış Üzerine, TED TALK.

EASTERLIN, R. (1974). "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence", *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*, pp. 89-125.

INGLEHART, R. (1971). "The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies". *The American Political Science Review*, 65(4), 991-1017. doi:10.2307/1953494

INGLEHART, R. (2008). "Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006", *West European Politics*, 31:1-2, 130-146, DOI: 10.1080/01402380701834747

JAMES, O. (2007). *Affluenza*, Random House UK.

NICODEMUS, R., MILBURN J. (2020). www.minimalists.com

STANDING G. (2011). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*, (çev.) Ergin Bulut; İstanbul: İletişim.

ZENCİRKIRAN M. (2017). *Sosyoloji* (6. Baskı). Bursa: Dora Yayınevi.

www.storyofstuff.org